
Terence Horgan in John Tienson

Prevedel Vojko Strahovnik

Dekonstrukcija novovalovskega materializma¹

V prvih identitetnih teorijah, ki so se pojavile po drugi svetovni vojni (npr. Place 1956, Smart 1962), so identitete med duševnostjo in možgani veljale za naključne. Toda Saul Kripke je s svojim delom ob koncu šestdesetih let filozofsko skupnost prepričal, da so resnične identitetne trditve, ki vsebujejo imena in izraze za naravne zvrsti, nujno resnične in nadalje, da mnoge takšne nujne identitete lahko spoznamo le a posteriori. Kripke je hkrati ponudil tudi razlago te a posteriorne narave navadnih teoretičnih identitet, kot je npr. voda = H₂O. Osnovne zvrsti in snovi, ki so vključene v teoretične identitete glede na njihove naključne lastnosti. Kar odkrijemo, ko odkrijemo teoretično identiteto, je temeljna narava zvrsti, ki jo določimo glede na te naključne lastnosti.

Seveda je bila za zagovornike teorije identitete pomembna predvsem a posteriorna narava in ne naključnost, zato nujnost identitete sama po sebi ni bila škodljiva za identiteto med duševnostjo in možgani. Toda Kripke je hkrati prepričljivo izpostavil tudi, da identitete med duševnostjo in možgani ne moremo obravnavati na enak način kot navadne teoretične identitete. Bolečino namreč prepoznamo oz. identificiramo tako, da jo občutimo, in gotovo je to, kako je občutiti bolečino, bistvena lastnost bolečine, ne pa njena naključna lastnost. Tako moramo za teorije identitete med duševnostjo in možgani podati drugačno razlago tega, zakaj so te identitete a posteriorne.

Nato je na sceno stopil nov val materialistov, ki je ponujal novo strategijo za razlago a posteriori narave domnevnih identitet.² Bistvo nove strategije je v tem, da

¹ Prevedeno po: Terence Horgan in John Tienson, 'Deconstructing New Wave Materialism', v: C. Gillett in B. Loewer (ur.) *Physicalism and Its Discontents*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, str. 307–318.

ne iščejo razlage za a posteriori naravo identitete med duševnostjo in možgani na strani sveta, ampak na strani duševnosti – v različnih načinih mišljenja in zamišljanja ali v različnih pojmihi. Tako je glede na ta stališča samo ena lastnost – določen možganski proces, ki je npr. identičen z določenim tipom bolečine – vendar jo mi dojemamo z dvema različnima pojmom, enim izkustvenim oz. fenomenalnim, drugim teoretičnim.³ In ta pojma sta tako različnih vrst, da je nemogoče vedeti a priori, da gre za pojma, ki merita na isto stvar; in nadalje, da tudi ni presetljivo, da tega ni mogoče vedeti a priori.

Sama meniva, da je ta, na stran duševnosti usmerjena strategija, samopobijajoča. Kolikor razumeva te razlike na strani duševnosti, na katere se novovalovci opirajo, vodijo do *različnih* lastnosti na strani sveta. Kakorkoli že, novovalovci tudi niso ponudili nobene razlage intencionalne povezave, glede na katero je en pojem ali način zamišljanja ta in ne drugi. Prav ta razlaga, ki bi se lahko izognila zavezanosti k različnim lastnostim v svetu, pa je ključna za njihov namen.

V prvem razdelku kratko uvedeva izhodiščni problem, za katerega je bila oblikovana novovalovska rešitev. V drugem razdelku predstaviva to, kar razumeva kot jedro novovalovskega predloga. V tretjem razdelku pojasniva, zakaj novovalovci niso zmogli podati predloga razlage glede intencionalnosti pojmov, ki bi ustrezala njihovemu namenu, in tudi zakaj se nama zdi, da je ni moč podati. V četrtem razdelku ponazoriva ta problem glede na reprezentativno, Loarjevo različico novovalovskega pristopa (Loar 1997).

1. Argumenti iz zamisljivosti

Proti fizikalizmu je uperjenih več premislekov, ki se navezujejo na zamisljivost, med drugimi na primer ta o zamisljivosti obrnjenega spektra. V obdobju po Kripkeju so ti argumenti iz zamisljivosti zadobili novo obliko, posebej v delu Davida Chalmersa (1995, 1996, 1999). Vendar pa so te njegove zastavitve argumentov odvisne od precej razdelanega pojmovnega aparata. Zato tukaj predstavlja razmeroma osnovno formulacijo problema zamisljivosti, ki ga morajo novovalovske identitetne teorije nasloviti. Naj 'D' označuje duševno stanje določene vrste (npr. določeno vrsto bolečine) in 'F/F' fizično oz. fizično/funkcionalno vrsto stanja, s katero je D domnevno identična. Sedaj lahko oblikujemo naslednji argument.

² Jasni primerki tega, kar označujeva z izrazom novovalovski materializem so Loar (1997), Hill (1997), Hill & McLaughlin (1999). Hkrati so temu novemu valu podobne, ne sicer v celoti, tudi naslednje različice materializma: Tye (1995), Levine (1998) in Melnyk (2001). Glede težav, ki jim zapadejo tudi te slednje različice – v kolikor so umeščene znotraj okvira novega vala – glej opombo 6 spodaj.

³ Novovalovci uporabljajo različno izrazje in včasih govorijo o načinih predstavljanja ali načinih dostopa. Sama bova sledila rabi izrazov 'zamišljanje', 'pojem' in podobnim.

(1) Zamisljivo je, da F/F obstaja, D pa ne obstaja (ali obratno).

∴ (2) Možno je, da F/F obstaja in D ne obstaja

∴ (3) D ni (identično z) F/F.

Fizikalisti bi se lahko na ta argument odzvali tako, da bi opozorili na naslednji, na prvi pogled vzporedni argument.

(1v) Zamisljivo je, da voda obstaja, H₂O pa ne obstaja (ali obratno).

∴ (2v) Možno je, da voda obstaja in H₂O ne obstaja.⁴

∴ (3v) Voda ni (identična s) H₂O.

Ampak, voda seveda *je* H₂O. Pravi odziv bi bil torej, da (2v) ne implicira (3v); identiteta med vodo in H₂O je naključna. Podobno lahko torej rečemo tudi, da je identiteta med D in F/F prav tako naključna, in da (2) ne implicira (3).

Toda Kripke nas je prepričal tudi, da ni naključnih identitet, ki bi vključevale lastna imena ali izraze za naravne zvrsti, torej (2v) implicira (3v). Težava z argumentom za vodo je, da sta (1v) in (2v) neresnični trditvi; ne moremo si zares zamisliti sveta z vodo, a brez H₂O. Na določeni ravni premisleka se morda lahko zdi, da si lahko zamislimo takšen svet, ampak v resnici si ga ne moremo, saj vse, kar ne bi bilo H₂O, ne bi bilo ista snov oz. ne bi bilo voda. Razlog, zakaj se nam morda zdi, da si lahko zamislimo takšen svet je ta, da vodo običajno prepoznamo kot vodo glede na njene naključne lastnosti – videz, okus, občutek na dotik, obnasanje. In izkazalo se je, da je snov, ki jo kot takšno prepoznamo, H₂O. Tako se zdi, da če si zamišljamo svet z vodo in brez H₂O, si pravzaprav zamišljamo svet brez vode, ki pa je takšen, da ima nekaj drugega kot voda te značilne (naključne) lastnosti, na podlagi katerih v našem svetu prepoznamo vodo. In označitev tega kot možnega sveta z vodo, a brez H₂O, bi bil napačen opis te situacije.

Novovalovci se strinjanjo, da se fizikalist ne more odzvati na argument (1) – (3) na tak način. Pritrjujejo tako to, da (2) implicira (3), kakor tudi da iz (2v) sledi (3v) ter da ne bi smeli zanikati (1). Naših duševnih stanj namreč ne identificiramo glede na njihove naključne lastnosti. Najbolj temeljen način, s katerim identifi-

⁴ Značilen primer takšnih argumentov iz zamisljivosti so postali zombi svetovi. Primerjamo lahko tako naslednja argumenta.

(1') Zamisljiv je svet, ki je fizično identičen našemu, a v katerem ni zavestnih stanj (zombi svet).

∴ (2') Svet, ki je fizično identičen našemu, a v katerem ni zavestnih stanj, je možen.

(1v') Zamisljiv je svet z vodo, a v katerem ni H₂O.

∴ (2v') Svet z vodo, v katerem ni H₂O, je možen.

Vendar se ta dva argumenta sedaj ne razkrijeta kot vzporedna. Intuicije v podlagi (1v) in (1v') so seveda usmerjene v to, da bi se za snov, ki jo mi prepoznavamo kot vodo, lahko izkazalo, da bi imela drugačno kemijsko sestavo, npr. da bi bila element ali homogena molekula. Ta dva argumenta sta zdaj vzeta kot različna. Intuicija glede (1v) in (1v') je bila ta, da je stvar, ki jo identificiramo kot vodo, lahko tudi drugačne strukture.

ramo duševna stanja je ta, da smo v njih; narava ali bistvo takšnega stanja je to, kako je v njem biti (angl. *what it is like to be in it*). Zatorej nismo v zmoti, ko trdimo, da si lahko zamislimo svet s F/F, a brez D (ali obratno), saj ni nobenih naključnih lastnosti, ki bi jih lahko zamešali s stvarjo samo. Drugi pogost način za podporo sprejemanju (1) je ta, da si *lahko* zamislimo svet s F/F, a brez D, ker ni nobene a priori povezave med izkustvenimi pojmi in teoretičnimi pojmi, ki bi predstavljali F/F kot fizično/funkcionalno vrsto stanja.

Tako morajo novovalovci trditi, in dejansko to tudi trdijo, da (1) ne implicira (2); zamisljivost ne pomeni možnosti, vsaj kar se tiče tega posebnega primera, kjer so vključeni izkustveni pojmi. Jedro tega novovalovskega materialističnega stališča je torej njihov predlagani pogled na a posteriori naravo (nujno resničnih) identitet med duševnostjo in telesom, ki bo predmet najine razprave v nadaljevanju.

2. Splošno novovalovsko stališče

Splošno opisano – razen razlik v podrobnostih oziroma odtenkih med specifičnimi različicami – je novovalovsko stališče približno takšno. Fenomenalne oz. izkustvene lastnosti so enake fizičnim lastnostim, in sicer v širšem smislu 'fizičnega', ki vključuje, na primer, funkcionalne lastnosti. (Sledeč Loarju bova govorila o 'fizičnih/funkcionalnih' lastnostih.) Izkustveni pojmi, tj. pojmi, ki jih na podlagi introspekcije uporabljamo za izkustvene lastnosti, se nanašajo neposredno na te lastnosti, kakor te so same na sebi, ne pa na primer na naključne značilnosti teh zadevnih lastnosti. Ne glede na to pa so izkustveni pojmi različni od fizičnih/funkcionalnih pojmov, ki opredeljujejo fizično/funkcionalno naravo izkustvenih lastnosti. Dejansko so izkustveni pojmi pojmovno neodvisni od koreferenčnih fizičnih/funkcionalnih pojmov, ker imata ti dve vrsti pojmov tako raznoliko vlogo v človeški misli. Zaradi te pojmovne neodvisnosti so identitetne izjave, ki odražajo koreferenco med izkustvenimi in fizičnimi/funkcionalnimi pojmi, *a posteriorne*. Prav tako so zaradi te pojmovne neodvisnosti t. i. »oddelitveni scenariji«, ki vključujejo izkustvene in njim ustrezne fizične/funkcionalne lastnosti koherentno zamisljivi. Na primer, koherentno si lahko zamislimo, da je fizična/funkcionalna lastnost F/F uprimerjena brez da bi bila uprimerjena tudi izkustvena lastnost D (ali obratno), ne glede na to, da je dejansko $F/F = D$. Prav tako je koherentno zamisljivo, da bi lahko obstajala bitja, ki so fizikalno povsem takšna kot smo mi sami, v okolju, kakršno je naše, katerih duševna stanja pa imajo izkustveni značaj, ki je ravno obrnjen oz. obraten izkustvenemu značaju naših izkustev ('obrnjene kvalije'). Nadalje, koherentno je zamisljivo, da bi lahko v podvojenem svetu obstajali takšni naši dvojniki, katerih duševna oz. notranja stanja sploh ne bi imela izkustvenega značaja ('odstotne kvalije'). Ne glede na to pa so tako izkustveni pojmi kot tudi fizični/funkcionalni pojmi togi. So koreferenčni ne samo v dejanskem svetu, ampak v vseh možnih svetovih. Torej takšni scenariji o oddelitvi metafizično niso možni, ne glede na to, da so koherentno zamisljivi in ne glede na

dejstvo, da so zadevne identitete med duševnim in fizičnim a posteriorne. Zamisljivost ne implicira možnosti.

Novovalovski materialisti sicer priznavajo tri razlagalne zahteve oz. naloge, ki jih mora hkrati izpolniti vsaka verodostojna različica materializma. Te so:

(A) pojasniti razlike med izkustvenimi pojmi in njim ustreznimi fizičnimi/funkcionalnimi pojmi na način, da se ohranja njihova pojmovna neodvisnost, s tem pa se ohrani tudi smiselna zamisljivost oddelitvenih scenarijev;

(B) pojasniti razlike med izkustvenimi pojmi in njim ustreznimi fizičnimi/funkcionalnimi pojmi na način, da se spoštuje fenomenologija zavestnega izkustva;

(C) pojasniti razlike med izkustvenimi pojmi in njim ustreznimi fizičnimi/funkcionalnimi pojmi na način, ki je konsistenten s trditvijo, da so izkustvene lastnosti identične s fizičnimi/funkcionalnimi lastnostmi.

Novovalovci trdijo, da ponujajo filozofsko stališče, ki zadosti vsem tem trem zahtevam. Oddelitveni scenariji so koherentno zamisljivi, ker so izkustveni in fizični/funkcionalni pojmi tako različni, da so pojmovno neodvisni. Fenomenološki vidiki oziroma vidiki našega izkustva so v celoti vzeti v obzir, saj se izkustveni pojmi nanašajo neposredno na izkustvene lastnosti, kakor le-te so same po sebi, hkrati pa je pripoznano, da ti pojmi niso fizični/funkcionalni pojmi. Nazadnje, ohranja se tudi skladnost z materializmom, kajti nič pri njihovem stališču glede izkustvenih pojmov ne izključuje možnosti, da so lastnosti, na katere se nanašajo, fizične/funkcionalne lastnosti. Tako vsaj trdijo novovalovci.

3. Dekonstruktivski argument

Toda vse le ni tako lepo, kot se zdi na prvi pogled. V razmislek ponujava naslednji preprost argument za dualizem glede izkustvenih lastnosti.

Dekonstruktivski argument

1. Ko z izkustvenim pojmom dojamemo izkustveno lastnost, je ta dojeta drugače od fizične/funkcionalne lastnosti.
2. Ko z izkustvenim pojmom dojamemo izkustveno lastnost, to lastnost dojamemo neposredno, kot sama po sebi je.
3. Če (i) je lastnost L, ki jo dojamemo s pojmom P drugače od fizične/funkcionalne lastnosti, in (ii) L dojamemo s P, kakor je ta sama na sebi, potem L ni fizična/funkcionalna lastnost.

Sledi torej naslednje.

4. Izkustvene lastnosti niso fizične/funkcionalne lastnosti.⁵

Ta argument je veljaven in novovalovci so zavezani premisama (1) in (2). Hkrati se zdi, da tudi premise (3) ne moremo kar tako zanikati, še več, zdi se skoraj tautološka. Kajti če izkustvene lastnosti, kot jih dojamemo z izkustvenimi pojmi, niso samo dojete drugače od fizične/funkcionalne lastnosti, ampak tudi kot same po sebi so, potem morajo gotovo *biti* različne od fizičnih/funkcionalnih lastnosti. To pomeni, da morajo biti lastnosti, ki *niso* fizične/funkcionalne.

Tako torej doktrinarne usmeritve novovalovskega materializma skupaj s trditvijo, ki se zdi tautološka in je ni moč utemeljeno zavreči, vodijo do neizogibnega zaključka, da izkustvene lastnosti niso fizične/funkcionalne lastnosti. To nasprotuje novovalovski trditvi, da le-te *so* fizične/funkcionalne lastnosti. Torej zgornji argument učinkovito dekonstruira novovalovsko stališče.

Da bi se novovalovec lahko ubranil pred tem argumentom, mora podati svojo razlago izkustvenih pojmov na način, da mu le-ta omogoča trditi, da je premisa (3) zmotna, ne glede na to, da se na prvi pogled zdi tautološka. Do sedaj novovalovci niso niti prepoznali, da nosijo takšno dialektično breme, kaj šele da bi naj podali ustrezen odgovor. Pri tem jim seveda želiva vse najboljše, dvomiva pa, da bi jim lahko uspelo.

V nadaljevanju bova z vidika dekonstrukcijskega argumenta nekoliko podrobneje premislila različico novovalovskega materializma, ki jo je podal Brian Loar.

4. Loarjeva različica

Loar (1997) trdi, da so izkustvene lastnosti fizične/funkcionalne, medtem ko so izkustveni pojmi vrsta pojmov, ki jih imenuje prepoznavni pojmi (angl. *recognition concepts*). Glede pojmovanja prepoznavnih pojmov trdi naslednje:

»Izkustveni pojmi spadajo v širšo množico pojmov, ki jih sam imenujem prepoznavni pojmi. Sledijo obliki 'X je *te* vrste' in so torej demonstrativi glede vrst (*type-demonstratives*). Ti demonstrativi so utemeljeni v dispozicijah za razvrščanje posameznih predmetov, dogodkov, situacij itd. glede na zaznavne razlike. Te dispozicije so običajno povezane z našimi zmognostmi oblikovanja podob, katerih pojmovna vloga je ta, da usmerjajo naše

⁵ Ta argument je načeloma podoben 'argumentu za dualizem lastnosti', ki ga je predstavil White (1986, 351–353). Opozoriva naj, da premisa (1) *ne* trdi, da so izkustvene lastnosti, kakor jih dojemamo z izkustvenimi pojmi, dojete kot ne-fizične/funkcionalne lastnosti. To, da dojemamo lastnost drugače od (angl. *otherwise than as*) oz. kot fizično/funkcionalno lastnost, je nekaj drugega in šibkejša trditev od te, da dojemamo lastnost kot drugačno od (angl. *as otherwise than*) fizične/funkcionalne lastnosti.

misli glede na prepoznane vrste, kadar ni na voljo trenutno zaznavnih primerkov.« (Loar 1997, 600–601)

Glede izkustvenih pojmov in izkustvenih lastnosti je njegovo stališče v grobem naslednje:

»Tukaj je stališče, ki ga nameravam zagovarjati. Izkustveni pojmi so prepoznavni pojmi, ki merijo na določene notranje značilnosti; le-te so fizične/funkcionalne lastnosti možganov. So pojmi, ki jih uporabljamo v zvezi z našimi fenomenološkimi oz. izkustvenimi premisleki. Nobenega dobrega filozofskega razloga ni, pa naj se sliši to še tako čudno, da bi zanikali, da so lastnosti, ki jih ta pojmovanja fenomenološko razkrivajo, fizične/funkcionalne lastnosti – vendar seveda ne pod fizičnimi/funkcionalnimi opisi. [...] Lastnost *kako je biti oziroma imeti* določeno izkustvo ali doživljanje ni nič kaj več kot določena fizična/funkcionalna lastnost možganov.« (1997, 601–602)

Glede pojmovne neodvisnosti izkustvenih pojmov glede na ustrezne fizične/funkcionalne pojme pa Loar pravi:

»Kaj torej utemeljuje pojmovno neodvisnost izkustvenih pojmov glede na ustrezne fizične/funkcionalne pojme? Preprost odgovor je ta, da so prepoznavni pojmi in teoretični pojmi v splošnem pojmovno neodvisni. [...] Pojmi teh dveh vrst imajo dokaj drugačni pojmovni vlogi. Torej ni presenetljivo, da lahko prepoznavno pojmovanje določene fizične lastnosti le-to prepozna oz. razpozna, ne da bi jo analiziralo v znanstvenih okvirih.« (1997, 602)

Glede na zgornjo zastavitev Loarjevo stališče izpolni dve izmed treh prej izpostavljenih zahtev, in sicer (A) in (C). V povezavi z (A) razloži razliko med izkustvenimi pojmi in fizičnimi/funkcionalnimi pojmi na način, da naj bi bile le-te pojmovno neodvisne. V povezavi s (C) izpostavi trditev, da so izkustvene lastnosti identične z fizičnimi/funkcionalnimi lastnostmi. In vsaj glede na predstavljeno zastavitev se izogne tudi izzivu dekonstrukcijskega argumenta, saj ta zastavitev ne sprejema premise (2).

Vendar pa vse to še ne naslovi zahteve (B), ki terja razlago izkustvenih pojmov, ki v celoti spoštuje fenomenologijo zavestnega izkustva. Eden izmed načinov, da to uvidimo je, da smo pozorni na pojmovno možnost bitij, katerih nase usmerjeni (angl. *self-directed*) prepoznavni pojmi (i) merijo na fizične/funkcionalne lastnosti, (ii) so zaradi svoje prepoznavne narave pojmovno neodvisni od fizičnih/funkcionalnih pojmov, ki označujejo naravo teh lastnosti, (iii) a so vseeno izkustveno prazni. Loar to sam prizna v naslednjem odlomku.

»Niso vsi nase usmerjeni prepoznavni pojmi tudi izkustveni pojmi. Zamislimo si lahko tudi prav poseben neizkustven pojem. Za začetek pomislite na stanje slepovidnosti (angl. *blindsight*). Posamezniki s kortikalno poškodbo so izkustveno slepi v omejenem polju mrežnice, hkrati pa lahko, če

jim predstavimo niz vodoravnih in navpičnih črt, z nepričakovano točnostjo uganemo, za kakšno črto gre. Ta primer lahko razširimo ter si predstavljamo splošno stanje slepovidnosti, ki je vzpostavljeno spontano in je natančno. Na tej točki lahko sedaj pozornost usmerimo na notranje lastnosti ter si zamislimo nase usmerjeno sposobnost prepoznavne, ki je prav tako kot prejšnja sposobnost izkustveno prazna in spontana, a ki lahko prepozna posameznikove notranje lastnosti. Če bi takšna prepoznavna sposobnost bila ustrezno omejena glede na pojem »to stanje«, bi bil tak pojem nase usmerjeni prepoznavni pojem, ki bi bil izkustveno prazen.« (1997, 603)

Zdi se torej, da moramo razlago izkustvenih lastnosti in izkustvenih pojmov dopolniti na način, da bo možno razlikovanje med pristnimi izkustvenimi pojmi ter nase usmerjenimi slepovidnimi pojmi. Loar ta problem naslovi v dveh korakih. Najprej predvidi, kaj bi na to odgovoril antifizikalizem.

»Kaj bi na takšne nase usmerjene slepovidne pojme dejal antifizikalist? Poskusimo v dobri veri oblikovati in predstaviti razumen odziv. [...] Lahko bi rekli (bi dejal antifizikalist), da ima izkustveni pojem za svoj modus predstavljanja samo izkustveno lastnost, ki jo zadeva. Prav tako lahko rečemo, da imajo izkustveni pojmi 'moduse predstavljanja glede na primerke', ki so nenaključno povezani z izkustvenimi lastnostmi, na katere ti pojmi merijo; npr. posamezni občutki krča lahko usmerjajo posameznikovo pojmovanje občutka krčev. [...] Glede nase usmerjenih slepovidnih pojmov pa bi antifizikalist moral trditi, da se očitno razlikujejo od izkustvenih pojmov, pa naj to utemeljimo s trditvijo, da jim manjka nenaključni izkustveni način predstavljanja (tipov oz. vrst), ki jih imajo izkustvene kvalitete, ali pa da jim manjkajo njihovi izkustveni 'modusi predstavljanja glede na primerke'.« (1997, 604)

Drugič, Loar trdi tudi, da bi se na vse to moral fizikalist odzvati z naslednjim.

»Vse, kar o teh primerih trdi antifizikalist, lahko reče tudi fizikalist. Zamisel, da posameznik izbere izkustveno lastnost občutka krčev na podlagi določenega občutja krča (ali slike ipd.), je povsem združljiva s trditvijo, da so izkustvene lastnosti fizične lastnosti. Glede na kontrast med izkustvenimi pojmi in nase usmerjenimi slepovidnimi pojmi lahko tako fizikalist kot antifizikalist zagovarjata nekaj povsem smiselnega « (1997, 604–605)

Loar tako sprejema trditev, da imajo izkustveni pojmi – za razliko od nase usmerjenih slepovidnih pojmov – načine predstavljanja in hkrati tudi trditev, da je način predstavljanja pri izkustvenih pojmih sama izkustvena lastnost, na katero se pojem nanaša. S tem tako sprejema premiso (2) dekonstrukcijskega argumenta, kar še dodatno podprejo naslednje opazke.

»Povsem naravno je, da razumemo naša pojmovanja izkustvenih kvalit, kot takšna, da jih dojemajo kakor le-te so, same po sebi, to je, da neposredno dojamemo njihovo bistvo. [...] Izkustveni pojmi, kot smo videli, namreč ne dojemajo njihove reference glede na naključne moduse predstavljanja. Zato zanje lahko smatramo, da dojemajo izkustvene kvalitete neposredno. Poimenovati to kot dojem bista se mi zdi ustrezno, kajti izkustveni pojmi ne dojemajo svojih referentov preko naključnih, nebistvenih lastnosti.« (1997, 608–609)

Tako je Loarjevo stališče o izkustvenih pojmih zavezano ne zgolj trditvi, da so nase usmerjeni prepoznavni pojmi, ampak tudi trditvi, da se razlikujejo od nase usmerjenih slepovidnih pojmov tako, da dojemajo svoje referente neposredno, kakor ti so sami na sebi.

Kaj to pomeni z vidika dosedanje dialektike? Za Loarja je jasno, da je prepričan, da lahko sprejme to dodatno trditev o izkustvenih pojmih k vsemu ostalemu, ne da bi to vplivalo na konsistentnost izhodiščnega stališča o izkustvenih pojmih in fizikalistične trditve, da so izkustvene lastnosti identične s fizičnimi/funkcionalnimi lastnostmi. Toda ravno tukaj se zaplete z dekonstrukcijskim argumentom. Kajti dokler pojem P razumemo kot *zgolj* nase usmerjeni prepoznavni pojem, je trditev

(a) P se nanaša na fizično/funkcionalno lastnost

združljiva s trditvijo

(b) P dojema svojega referenta drugače kot fizično/funkcionalno lastnost,

kajti P je lahko pojem, ki izbira svojega referenta na *čisto* prepoznaven način, to je na povsem demonstrativen način, ki sploh ne vključuje predstavljanja. A ko k temu dodamo še, da P izbira svojega referenta kot samega na sebi (ne pa da ga izbere na čisto prepoznaven način), nimamo več ustrezne razlage za konsistentnost med (a) in (b). Tako potrebujemo drugačno razlago te konsistentnosti, a Loar je ne ponudi. Zato se tudi ne izogne dekonstrukcijskemu argumentu.⁶

Na kratko, Loarjevo izhodiščno in delno stališče o izkustvenih pojmih zadosti zahtevama (A) in (C) ter predstavlja ustrezno različico materializma, ki sprejema premiso (1) dekonstrukcijskega argumenta, ne da bi sprejemalo premiso (2). Toda to izhodiščno stališče ne naslovi ustrezno tudi zahteve (B), kar Loarja potisne v

⁶ Tukaj se za materialiste, ki pripoznavajo to, da izkustveni pojmi ne izbirajo svojih referentov glede na naključne značilnosti referentove lastnosti, odpira dilema. Po eni strani se lahko izognejo premisi (2) dekonstrukcijskega argumenta, kajti izkustvene pojme dejansko razumejo kot čisto referenčne. Problem te izbire – ponazori ga Loarjeva razprava o posplošeni slepovidnosti – je v tem, da ne spoštuje oz. ne sledi fenomenologiji zavestnega izkustva. Na drugi strani lahko sprejmejo premiso (2), vendar s tem zapadejo dekonstrukcijskemu argumentu. (Sama uporablja naziv novovalovski materializem za stališča, ki sprejemajo (2). Graham in Horgan (2000) zagovarjata, da prvi krak te dileme predstavlja težavo za določene vrste materializma, posebej Tye (1995).

položaj, ko mora sprejeti tudi premiso (2). To razširjeno stališče sedaj zelo verjetno zadosti zahtevama (A) in (B). Toda glede na premiso (3) dekonstrukcijskega argumenta, razširjeno stališče ne zadosti zahtevi (C). Loarjevo stališče tudi ne pojasnjuje, zakaj bi bila premisa (3) zmotna.

Žal nama pomanjkanje prostora onemogoča, da bi lahko podrobneje razpravljala tudi o drugih različicah novovalovskega materializma (na primer Hill (1997) in Hill in McLaughlin (1999)). Sva pa mnenja, da tudi njim ne uspe nasloviti ključnega vprašanja glede zmotnosti premise (3).

5. Zaključek

Povzemimo razpravo na način, da si pogledamo še nekoliko drugačno različico izziva za novovalovski materializem. Razmislite o sledečem splošnem načelu o pojmi in lastnostih.

(i) Če pojem P poskrbi za neposreden dojem lastnosti L, na katero se nanaša, to je, če P dojem L neposredno, kot je sama na sebi (ne pa da bi jo dojemal preko 'načina predstavitve' ali preko 'lastnosti, ki določa referenco', ki pa ni L), potem L je takšna, kot jo dojem P.⁷

Ne vidiva, kako bi ta načelo sploh lahko bilo neresnično. In tudi novovalovci ne ponujajo ničesar, kar bi lahko pojasnilo, da bi lahko bilo zmotno. Sedaj pa razmislite še o naslednjih dveh trditvah o izkustvenih pojmi.

(ii) Izkustveni pojem, s tem ko izkustveno predstavlja lastnost, na katero se nanaša, zagotavlja neposreden dojem te lastnosti.

(iii) Izkustveni pojem predstavlja svojo referenčno lastnost drugače kot fizično/funkcionalno lastnost.

Obe trditvi se zdita povsem resnični in novovalovski materialisti obe sprejemajo.⁸ Toda trditve (i)–(iii) skupaj vodijo do tega, da *so* referenčne lastnosti izkus-

⁷ Premisa (3) dekonstrukcijskega argumenta je pravzaprav poseben primer tega načela. Bodite pozorni na to, da načelo (i) ne trdi, da lastnost L je, ali je v svojem bistvu *zgolj in samo* takšna kot jo predstavljamo pod pojmom P. Podobno premisa (2) dekonstrukcijskega argumenta ne trdi, da, ko si izkustveno lastnost predstavljamo z izkustvenim pojmom, je ta lastnost predstavljena kot *popolnoma in v celoti* je, sama na sebi. Odprta je tudi možnost, da gre pri lastnosti L še za kaj več, kot pa je njeno bistvo, ki se razkrije, ko L dojemamo s pojmom P.

⁸ Spomnimo se, kaj trdi Loar v malo prej navedenem odlomku. »Izkustveni pojmi, kot smo videli, namreč ne dojemajo njihove reference glede na naključne moduse predstavljanja. Zato zanje lahko smatramo, da dojemajo izkustvene kvalitete neposredno. Poimenovati to kot dojem bistva se mi zdi ustrezno ...« Glede vprašanja 'razlagalne vrzeli', o kateri je veliko govora, Loar nadaljuje: »Kar ustvarja to zagato, je to, da ne upoštevamo možnosti, da gre lahko za dva pojmovno neodvisna 'neposredna dojemata' enega samega bistva, to je, da jo dojemamo demonstrativno, preko izkustva in pa v teoretičnih okvirih.« (609). Tudi midva sama sva med temi, ki se jim ne zdi, da bi to možnost bilo smiselno upoštevati. Kajti glede na to, da z izkustvenimi pojmi dojemamo izkustvene lastnosti neposredno, je to lahko res le, če je načelo (i) glede izkustvenih lastnosti zmotno. Loarju pa ni uspelo pojasniti, kako bi sploh *lahko* bilo zmotno.

tvenih pojmov drugačne kot fizične/funkcionalne lastnosti, to je, da izkustvene lastnosti *niso* kot fizične/funkcionalne lastnosti.⁹

Novovalovski materialisti radi poudarjajo, da se izkustveni pojmi pomembno razlikujejo od fizičnih/funkcionalnih pojmov glede na njihovo pojmovno vlogo in glede na pogoje, v katerih je njihova raba spoznavno upravičena. Hkrati poudarjajo tudi, in to pravilno, da so te razlike zadosti velike, da so izkustveni pojmi pojmovno neodvisni od fizičnih/funkcionalnih pojmov. Toda vse te misli, ne glede na to, da so lahko resnične, še ne naslovijo vprašanja, kako je lahko načelo (i) zmotno, in še posebej, kako bi bilo lahko zmotno za izkustvene pojme in izkustvene lastnosti. Na to vprašanje pa morajo odgovoriti, sicer sledi dekonstrukcija.¹⁰

Literatura

Chalmers, D. (1995). "The Puzzle of Conscious Experience," *Scientific American* 273, 80–86.

Chalmers, D. (1996). *The Conscious Mind*. Oxford: Oxford University Press.

Chalmers, D. (1999). "Materialism and the Metaphysics of Modality," *Philosophy and Phenomenological Research* 59, 473–493.

Graham, G. and Horgan, T. (2000). "Mary Mary, Quite Contrary," *Philosophical Studies* 99, 59–87.

Hill, C. (1997). "Imaginability, Conceivability, Possibility and the Mind-Body Problem," *Philosophical Studies* 87, 61–85.

Hill, C. and McLaughlin, B. (1999). "There Are Fewer Things Than Are Dreamt of in Chalmers's Philosophy," *Philosophy and Phenomenological Research* 59(2), 445–454.

Levine, J. (1998). "Conceivability and the Metaphysics of Mind," *Nous* 32, 449–80.

⁹ Tudi če so nekatere duševne lastnosti z izkustveno vsebino (na primer bolečina) fizične/funkcionalne lastnosti, bi to še vedno veljalo. Izkustvene lastnosti (na primer bolečnost bolečine) bi bile potem nefizične lastnosti, ki bi bile lastnosti fizičnih/funkcionalnih lastnostih samih. Še več, tudi če se izkaže, da imajo izkustvene lastnosti celotno bistvo, ki je *deloma* fizično/funkcionalno – tako da ta vidik njihovega bistva ne bi bil razkrit, ko jih neposredno dojamemo z izkustvenimi pojmi (glej opombo 7) – bi še vedno bile vsaj deloma *ne-fizične* (posebej, ker bi še vedno bile takšne kot dojete z izkustvenimi pojmi in na ta način so dojete kot drugačne kot fizične).

¹⁰ Ta prispevek je v celoti nastal kot vzajemno, soavtorsko delo in navedba avtorjev sledi abecednemu vrstnemu redu. Za koristne napotke in komentarje se zahvaljujema Ronaldu Endicottu, Christopherju Hillu, Barryu Loewerju in Brianu McLaughlinu.

- Loar, B. (1997). "Phenomenal States," v: N. Block, O. Flanagan, in G. Guzeldere (ur.) *The Nature of Consciousness*, 597–616. Cambridge MA: MIT Press.
- Melnyk, A. (2001). "Physicalism Unfalsified: Chalmers' Inconclusive Conceivability Argument." v: C. Gillett in B. M. Loewer (ur.), *Physicalism and its Discontents*, 331–349. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kripke, S. (1971). "Identity and Necessity," v: M. Munitz (ur.), *Identity and Individuation*, 135–164. New York: NYU Press.
- Kripke, S. (1980). *Naming and Necessity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Place, U. T. (1956). "Is Consciousness a Brain Process?" *British Journal of Psychology* 47, 44–50.
- Smart, J. J. C. (1962). "Sensations and Brain Processes," v: V. C. Chappell (ur.), *The Philosophy of Mind*, 160–72. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Tye, M. (1995). *Ten Problems of Consciousness*. Cambridge, MA: MIT Press.
- White, S. (1986). "Curse of the Qualia," *Synthese* 68, 333–368.